

Radnici na lizing

Izvor: masina.rs, 05.05.2017.

Autor: Tamara Baković Jadžić. -

Masovni odzivi raznoraznim posredničkim agencijama za zapošljavanje koje nude isključivo privremena zaposlenja ili jednostavno „iznajmljivanje“ radnika drugim poslodavcima, sve su češća pojava i u Srbiji. Donošenje nepovoljnog zakona o agencijskom radu i njegovo buduće regulisanje samo će pogoršati i onako urušene radne odnose.

Stabilnost u regionu, skok na 47. mesto „Doing business“ liste Svetske banke, smanjenje javnog duga, rast BDP-a. Zatim otvaranje novih radnih mesta i fabrika, porast minimalne cene rada itd. Na drugoj strani ove liste režimskih želja stoje oni koji baš i ne osećaju statistiku, studenti i studentkinje, ili radnici i radnice, ili i jedno i drugo. Sudeći po parolama, oni baš i nisu osetili smanjenje nezaposlenosti na 13% od donošenja novog Zakona o radu (ZOR). Taj podatak lepo zvuči i vlast nikad ne zaboravlja da ga pomene, ali ono što izostavlja da kaže jeste to da je statistika ove podatke dala na osnovu veoma široko tumačene definicije zaposlenosti.

Možda niste svesni da ste, pomažući komšiji čitav jedan sat da podšiša živu ogradu, a on vas častio pivom, cele jedne sedmice bili zaposleni, ali ste prema statistici svakako učestvovali u rastu srpske ekonomije. Nešto svesniji činjenice da su makar jednu nedelju bili zaposleni jesu i oni koji rade preko agencija za zapošljavanje koje upućuju radništvo na privremeni rad ili, kako ih sad već popularno zovu – „radnici na lizing“.

Iako je vrlo teško utvrditi tačan broj radnica i radnika zaposlenih na ovaj način, zbog nedostatka zakonske regulative, procenjuje se da se taj broj kreće od 60.000 do 80.000. Poslednjih nekoliko godina uvećao se i broj agencija

koje osim posredovanja u zapošljavanju nude i uslugu „iznajmljivanja“ radnika. Argumenti za uvođenje ovog oblika zapošljavanja uglavnom se svode na „potrebe savremene ekonomije“, koja zahteva smanjenje birokratskih troškova, te brzo angažovanje radne snage po potrebi obima posla i jeftiniju radnu snagu na poslovima nestručnog pomoćnog osoblja.

Utemeljenost ovakvih argumenata je sasvim izvesno upitna, odnosno potreba savremene ekonomije ovde je definisana isključivo kao potreba poslodavca da smanji troškove i rizik u poslovanju. Međutim, ovakav način zapošljavanja postaje dominantan u perifernim ekonomijama poput srpske, čija se konkurentnost umnogome bazira na fleksibilizaciji radnih odnosa, veoma niskoj ceni rada i privlačenju stranih direktnih investicija. Stoga i ne čudi konstantno odlaganje donošenja najavljivanog zakonskog okvira kojim bi trebalo regulisati i ograničiti rad preko agencija za iznajmljivanje radništva.

Kakav je to rad?

Prema najvećem broju podataka koji su javno dostupni i raznim izveštajima u medijima, radništvo zaposleno preko agencija nije u mogućnosti da ostvari osnovna prava garantovana radnim zakonodavstvom. Tako je čest slučaj da se potpisivanjem ugovora o privremenim i povremenim poslovima zaobilaze minimalna cena rada i osnovna davanja za zdravstvenu i socijalnu zaštitu. Čak i ukoliko radnik ili radnica imaju sklopljen ugovor na određeno vreme sa agencijom, prema tipičnom ugovoru koji sklapaju mogu biti otpušteni u bilo kom trenutku ukoliko prestane potreba za njima. Iz tog razloga, nisu u situaciji da ostvare pravo na bolovanje ili plaćeno odsustvo, niti su u mogućnosti da planiraju život. Zloupotrebe se dešavaju i na nivou razmene radnika između agencija, s kojima poslodavac korisnik ima potpisan ugovor, ili promene opisa posla u ugovoru kako bi se zaobišla sva eventualna prava koja bi radnica ili radnik ostvarili nakon dužeg perioda zaposlenosti.

Primeru radi, na beogradskom aeroderomu „Nikola Tesla“ skoro hiljadu radnika i radnica godinama je bilo zaposleno

preko omladinskih zadruga. U svojoj izjavi za portal radnik.rs, Aleksandar Ivić, inače osam godina zaposlen na beogradskom aerodromu preko omladinske zadruge „Knez“, kaže da je na svakih 120 radnih dana potpisivao nov ugovor o privremenim i povremenim poslovima, a da je u poslednje dve i po godine obavljao isti posao iako je u svakom ugovoru opis posla bio drugačiji. Javna je tajna i da zaposleni na ovaj način obavljaju poslove kod *poslodavca*-korisnika za koje su daleko manje plaćeni od onih koji te iste poslove obavljaju kao direktno zaposleni u firmi u kojoj rade.

Tendencija privremenog zapošljavanja preko agencija postala je sveprisutna i u javnom sektoru u gotovo svim njegovim delovima, od javnih preduzeća i javnih servisa, do državne uprave i pravosuđa. Zabrana zapošljavanja u javnom sektoru negativno utiče na konkurentnost javnih preduzeća koja učestvuju na tržištu i kvalitet usluga javnih servisa, što se često pokušava premostiti angažovanjem radništva preko agencija za privremeno zapošljavanje.

Ilustrativan je samo primer JKP Gradske čistoće, koja po osnovu ugovora o privremenim i povremenim poslovima zapošljava skoro hiljadu radnika preko agencija za zapošljavanje. U štrajku krajem prošle godine, radnici JKP Gradska čistoća zaposleni preko agencije skrenuli su pažnju javnosti na nemogućnost ostvarivanja prava na godišnji odmor i bolovanje i katastrofalne uslove rada s kojima se suočavaju. Neki od njih zaposleni su na ovaj način duže od deset godina. Osim što onemogućava i sindikalno organizovanje, ovakav vid zapošljavanja u najnepovoljniju situaciju stavlja niskokvalifikovano radništvo, koje radi na poslovima poput održavanja, obezbeđenja i na onim mestima koja nisu predviđena ili su ukinuta sistematizacijom. Tako najveće posledice trpe oni koji su već u najgorem materijalnom položaju, pa osim što su minimalno plaćeni, dolaze u situacije neizvesne i po rad i po život.

Sporni zakon

Još od 2013. godine, kada je Srbija ratifikovala Konvenciju 181. o privatnim agencijama za zapošljavanje Međunarodne organizacije rada (MOR), obećava se donošenje posebnog

zakona koji bi uredio rad preko agencija. Srbija je potpisivanjem ove konvencije zvanično uvela u svoj nacionalni okvir postojanje ovakvog oblika rada, i u obavezi je i da ga u svom nacionalnom zakonodavstvu reguliše.

Problem sa ovim vidom radnog odnosa, i razlog što su radnici i radnice u toliko nesigurnom i nezaštićenom radnom položaju, leži u činjenici da je poslodavac u ovom slučaju agencija, dok zaposleni posao obavlja kod poslodavca - korisnika tj. firme koja je iznajmila radnika ili radnicu od agencije (poslodavca) na određeno vreme. Bez zakonodavnog okvira ostaje nejasno, recimo, na kom mestu radništvo ostvaruje prava na udruživanje ili pravo na kolektivno pregovaranje, na koji način se utvrđuje odgovornost za nadoknadu štete, itd. Izmenama i dopunama ZOR-a iz 2014. godine, kojima je prvobitno trebala da bude regulisana ova oblast, predviđena je samo mogućnost upućivanja zaposlenih na rad kod drugog poslodavca, ali i mnogo lakši način otpuštanja zaposlenih, što je samo pospešilo osnivanje na desetine agencija koje se pored posredovanja u zapošljavanju bave i iznajmljivanjem radne snage.

Početak marta 2016. formirana je grupa za izradu nacrtu Zakona o upućivanju na privremeni rad kod poslodavca, gde su se osim predstavnika sindikata, resornih ministarstava, privredne komore, poslodavaca i pravnih stručnjaka iz oblasti radnog prava, našli i predstavnici najvećih agencija za posredovanje u zapošljavanju. U razgovoru za Mašinu, **Zoran Stoilković**, predsednik UGS Nezavisnost, istakao je da su sindikati ušli u radnu grupu za izradu nacrtu Zakona o upućivanju na privremeni rad kod poslodavca, kako bi mogli da utiču na drastično ograničenje ovakvog načina zapošljavanja.

Javna preduzeća na taj način angažuju svoje bivše radnike po daleko nepovoljnijim uslovima. To ne sme biti svrha i smisao tih agencija, i nije pristojno od sindikata da o tome uopšte razgovaraju. Za nas angažovanje preko agencija ima opravdanje jedino za poslove koji imaju

sezonski, privremeni karakter.

Ivica Cvetanović, predsednik Konfederacije slobodnih sindikata, naglasio je da je u drugim državama rad preko agencija izuzetak, a da je jasno da u Srbiji to postaje pravilo.

Iako nacrt još nije gotov, ono što možemo da vidimo na samim pregovorima jeste da ne postoji volja da se ugrade zaštitni mehanizmi za radništvo u taj predlog i da se ograniči rad preko agencija. U Sloveniji, na primer, postoji predlog da ukoliko poslodavac želi da zaposli radnika na kraći vremenski period preko agencije, mora da plati veći porez.

Veoma je zanimljivo da su u radnu grupu za izradu nacrtu zakona pozvane isključivo tri najveće strane agencije, najkonkurentnije na tržištu radne snage. Prema rečima **Nikole Milosavljevića**, predstavnika multinacionalne agencije za zapošljavanje *Adecco*, agencije se ne bave samo posredovanjem na tržištu radne snage nego i učestvuju u privlačenju direktnih stranih investicija. Ovo je trka do dna, u kojoj agencije koje mogu da unajme najveću fleksibilnu rezervnu armiju rada po najnižim cenama imaju pristup kreiranju zakona koji bi trebalo da reguliše njihovo postojanje.

Takva situacija naterala je manje agencije, uglavnom domaće, u kojima uslovi rada nisu ništa bolji, da pokušaju da zaštite svoj opstanak na tržištu, dostavivši radnoj grupi, u koju nisu ušle, gotov predlog nacrtu zakona. Paradoksalno, ovaj predlog je sadržao mogućnost ostvarivanja kolektivnih prava radništva, naknade štete, prevremenog prestanka radnog odnosa i najbitnije - ograničavanje broja zaposlenih preko agencije kod jednog poslodavca-korisnika.

Nacrt predloga zakona izradio je **Mario Reljanović**, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union. Predlog zakona, kasnije doraden po sugestijama sindikata, Ministarstvo za rad je odbacilo, da bi po, Reljanovićevim rečima, u radnu grupu pristigla verzija teksta zakona koja ove najvažnije zaštite rada u potpunosti zaobilazi. Reljanović

napominje da ne postoji nikakvo legitimno opravdanje za nepostojanje granice broja privremeno zaposlenih preko agencija, jer to jednostavno ne može odgovarati obimu posla koji jedan poslodavac obavlja. Uostalom, ako nema ograničenja broja zaposlenih preko agencija na jednom radnom mestu, lako će se izbeći Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta ministara EU o privremenom agencijskom radu (2008/104/EC), koja nalaže da radnici angažovani preko agencija za zapošljavanje tokom svog angažmana imaju najmanje iste uslove rada kao da su direktno zaposleni. Ukoliko bi, recimo, svi radnici u firmi u kojoj obavljaju poslove bili zaposleni preko agencije, moglo bi se smatrati da su uslovi rada za sve zaposlene jednaki.

Mogući otpor

Čini se da vlast nema nameru da ograniči ovaj nesigurni i potplaćeni oblik rada, naprotiv. Sa ovom tvrdnjom slaže se i **Jugoslav Ristić**, predsednik Veća Saveza samostalnih sindikata Kragujevca, koji za Mašinu kaže da jedino što možemo da očekujemo od donošenja Zakona o upućivanju na privremeni rad kod poslodavca jeste ozakonjenje već postojećih praksi eksploatacije.

Potpuno je jasno da taj oblik rada služi samo bogaćenju pojedinaca nauštrb velike većine. A očigledno je da se vladi žuri da učini stranim kompanijama i donese jedan takav zakon koji će nas gurnuti samo dalje u nesigurnost, siromaštvo i nejednakost.

Ristić je skeptičan u pogledu toga da će sindikati biti u stanju da spreče donošenje nepovoljnog zakona o agencijskom radu, i jedinu nadu vidi u stvaranju šireg društveno-političkog otpora.

Nije li moguće ovu skepsu dovesti u vezu s neuspehom velikih sindikalnih centrala da se 2014. godine suprotstave usvajanju izmena i dopuna Zakona o radu? Činjenica je da je režim u jeku borbi protiv donošenja novog ZOR-a protiv sindikata vodio medijski rat. No, ovo samo po sebi nije dovoljno opravdanje za tadašnju nemogućnost velikih

sindikata da animiraju nesindikalizovano radništvo i mobilišu širu javnost. Danas, nakon skoro mesec dana svakodnevnih protesta, parole koje dominiraju i zahtevi koji se počinju artikulirati takvi su da se možda može nazreti potencijal za stvaranje šireg socijalnog otpora. Prestanu li sindikalne vođe da se pitaju gde su 2014. godine bili studenti, možda ih primete i sad, i na ulici i na fakultetu i na nesigurnim radnim mestima. Doduše, nisu svi na protestima studenti, neki su samo godinama zaposleni preko omladinskih zadruga i agencija ili rade na crno, dosta njih je i nezaposleno, i sindikalno neorganizovano.

Tekst je nastao uz podršku Međunarodnog centra Olof Palme i predstavlja nastavak istraživanja tema otvorenih na konferenciji *Rad u digitalno doba*, koju je organizovao Društveni centar *Oktobar* uz podršku ove fondacije.